

Παναγιώτης Λαμπρόπουλος

Οικονομολόγος

www.istoselides.gr

Προσεγγίσεις - προϋποθέσεις για την τουριστική ανάπτυξη στα νησιά

<i>Προσεγγίσεις - προϋποθέσεις για την τουριστική ανάπτυξη στα νησιά</i>	2
Εισαγωγή	2
Η έννοια της αειφορικότητας:	2
Οι τύποι τουριστικής ανάπτυξης	3
Μαζικός οργανωμένος τουρισμός	4
Ειδικές, νέες και εναλλακτικές μορφές τουρισμού	6
Προϋποθέσεις για την τουριστική ανάπτυξη	8
Διαδικασίες σχεδιασμού προγράμματος ανάπτυξης τουριστικών δραστηριοτήτων στα νησιά	9
<u>Βιβλιογραφία</u>	10

Μυτιλήνη 1998

Προσεγγίσεις - προϋποθέσεις για την τουριστική ανάπτυξη στα νησιά

Εισαγωγή

Οι κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών άλλαξαν καθοριστικά τις δομές αρκετών νησιωτικών κοινοτήτων.

Τα κύρια χαρακτηριστικά που παρουσίασαν κάποια από αυτά ήταν η σημαντική τουριστική ανάπτυξη, ενώ για άλλα ήσαν η έξοδος των κατοίκων προς τα αστικά κέντρα για λόγους εκπαίδευσης και απασχόλησης και η εμμονή των κατοίκων που παρέμειναν σε αυτά στις παραδοσιακές δραστηριότητες.

Δημιουργήθηκαν έτσι δύο ταχύτητες στα νησιά μας, από την μια αυτά που παρουσίασαν έντονη τουριστική ανάπτυξη, μια ανάπτυξη που από πολλούς πια εκτιμάτε ότι έχει φθάσει στο σημείο του κορεσμού, ενώ από την άλλη νησιά που εμφανίζουν μικρή ή και ανύπαρκτη τουριστική ανάπτυξη.

Ο τουρισμός παράγει οικονομική ανάπτυξη και θέσεις εργασίας είναι ζωτικής σημασίας για τις μικρές κοινότητες και παρέχει ευκαιρίες για στις τοπικές ΜΜΕ και τους επιχειρηματίες.

Ταυτόχρονα ο τουρισμός παράγει, ποιότητα ζωής για τους κατοίκους, από την στιγμή που τα στοιχεία εκείνα που έλκουν τους επισκέπτες σε μια περιοχή, μπορούν κάλλιστα να τα απολαύσουν πρώτα και κύρια οι κάτοικοι αυτής της περιοχής.

Ο τουρισμός θα μπορούσε να είναι εκτός από μια βιώσιμη οικονομική στρατηγική, για τις νησιωτικές κοινωνίες, και μια μακροπρόθεσμη στρατηγική για την οικονομική ανάπτυξη και την καλύτερευση της ποιότητας ζωής, αλλά στην ανάπτυξη της οποιαδήποτε στρατηγικής είναι αναγκαία η εφαρμογή αρχών ισορροπίας και αειφορίας, έτσι ώστε να αποφευχθούν μελλοντικές χασοκές καταστάσεις.

Είναι λοιπόν αναγκαίο πριν όμως ακόμα ξεκινήσει μια οποιαδήποτε συζήτηση για την ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων σε εκείνα τα νησιά, που σήμερα δεν βρίσκονται στην πρώτη γραμμή, να προϋπάρξει κατανόηση των μοντέλων τουριστικής ανάπτυξης που μέχρι σήμερα έχουν εμφανιστεί, καθώς επίσης και συμφωνία όλων των εμπλεκόμενων μερών, σε κάποιες βασικές αρχές, όπως θα παρουσιάσουμε στην συνέχεια.

Η έννοια της αειφορικότητας:

Η έννοια της αειφορικότητας (sustainability) αναφέρεται στην αναπαραγωγή των προϋποθέσεων απαραίτητων για τη βιωσιμότητα και διατήρηση μιας συγκεκριμένης δραστηριότητας, και τίθεται ως όριο στον ρυθμό ανάπτυξης ο οποίος αν αφεθεί στις φυσικές δυνάμεις της αγοράς, χωρίς συντονισμό ή κανόνες διεξαγωγής κοινά αποδεκτούς, θα οδηγήσει στην αυτοαναίρεση των στοιχείων εκείνων που καθιστούν τη δραστηριότητα κερδοφόρα.

Αναγνωρίζεται η πρωτοκαθεδρία της αγοράς στη διαμόρφωση των οικονομικών μεγεθών, π.χ. στη διαμόρφωση των τιμών από την προσφορά και την ζήτηση, αλλά αναγνωρίζεται επίσης και η σκοπιμότητα της σχεδιασμένης παρέμβασης για την κερδοφόρα συνέχιση της οικονομικής δραστηριότητας.

Σε μια πλατεία διατύπωση, η αειφορικότητα αναφέρεται στην “εκπλήρωση των αναγκών του παρόντος χωρίς να συμβιβάζονται οι δυνατότητες των μελλοντικών γενεών να εκπληρώσουν τις δικές τους ανάγκες”. Αλλά πέρα από την οικονομία που πρέπει να διέπει τη χρήση σπάνιων πόρων από τις παρούσες γενεές, η αειφορικότητα μπορεί να εκφραστεί με τη λαϊκή παροιμία “να μην φάμε την κότα που κάνει τα χρυσά αυγά”. Με άλλα λόγια, η αειφορικότητα αναφέρεται στην ανάγκη

διατήρησης των χαρακτηριστικών προϊόντων τα οποία είναι απαραίτητα για να συνεχίσουν αυτά τα προϊόντα να έχουν συναλλακτική αξία στην αγορά.

Στο πεδίο του τουρισμού η έννοια της αειφορικότητας αναπτύχθηκε στην προσπάθεια επιστημονικής προσέγγισης ενός αντικειμένου που εθεωρείτο υποκειμενικό, άρα έξω από τη μεθοδολογία της επιστήμης. Συγκεκριμένα η προσπάθεια καταγραφής των προβλημάτων και των προοπτικών του μαζικού τουρισμού στην περιοχή της Μαγιόρκας, οδήγησε τους αναλυτές στην διατύπωση γενικών κριτηρίων και κανόνων που διέπουν τη διαμόρφωση και εξέλιξη του τουριστικού προϊόντος. Οι πιέσεις στο οικοσύστημα από την ανάπτυξη του οικιστικού δικτύου των υποδομών, των συγκοινωνιών και όλων των υπολοίπων παρεμβάσεων, σχεδιασμένων και μη, κατέστησε αναγκαία της εκτίμηση, αν όχι τον υπολογισμό, της δυνατότητας του οικοσυστήματος να διατηρήσει τα χαρακτηριστικά εκείνα που το έκαναν πόλο έλξης στους επισκέπτες.

Η προτεραιότητα του οικοσυστήματος στην συγκρότηση του τουριστικού προϊόντος επιβάλλει μεθόδους διαχείρισης που ελέγχουν τις επιπτώσεις της οικονομικής διάστασης της δραστηριότητας αυτής στους φυσικούς, πολιτισμικούς και οικολογικούς πόρους.

Η αειφορικότητα είναι έτσι συστατικό στοιχείο του τουριστικού προϊόντος καθώς αναφέρεται στα ποιοτικά χαρακτηριστικά του και τη διαχρόνικη του παρουσία. Το περιβάλλον, οι άνθρωποι με τις συνήθειες και τον πολιτισμό τους, είναι μέρος αυτού του προϊόντος, ενώ για να διατηρηθεί η τουριστική αξία μιας περιοχής πρέπει να επιτευχθούν οι τρεις παρακάτω στόχοι:

1. Η διατήρηση της ευημερίας και της πολιτιστικής ταυτότητας των κατοίκων'
2. Η ελκυστικότητα της περιοχής για τους τουρίστες
3. Η διατήρηση της οικολογίας της περιοχής.

Η επιτεύξη συνθηκών αειφορικής ανάπτυξης είναι αποτέλεσμα σχεδιασμού. Η ένταξη φυσικών και πολιτιστικών πόρων στην οργάνωση της τουριστικής δραστηριότητας, ως μέρος του τουριστικού προϊόντος απαιτεί σχεδιασμό, συντονισμό και εναρμόνιση όλων των στοιχείων της τουριστικής αναπτυξιακής διαδικασίας, που ξεκινά από το προϊόν, επεκτείνεται στην τουριστική αγορά και εστιάζεται στην τουριστική βιομηχανία. Η εξειδίκευση των όρων αειφορικής ανάπτυξης πρέπει βέβαια να λάβει υπόψη, πέρα από τις γενικές αρχές, τις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής και το επίπεδο και τη μορφή της υπάρχουσας τουριστικής ανάπτυξης, τη χωρική διάταξη των δραστηριοτήτων, την διασύνδεση των διαφόρων μορφών "ήπιου" και λιγότερου "ήπιου" τουρισμού και, πολύ περισσότερο, τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των κατοίκων.

Οι τύποι τουριστικής ανάπτυξης

Η διαμόρφωση διαφορετικών τουριστικών προϊόντων στην παγκόσμια αγορά την μεταπολεμική περίοδο, οδήγησε και στην αντίστοιχη διαμόρφωση των διαφορετικών τύπων της τουριστικής ανάπτυξης.

Από τους τύπους αυτούς δύο κυριαρχούν τα τελευταία χρόνια: (α) ο οργανωμένος μαζικός τουρισμός που προϋποθέτει και ανάλογες υποδομές και υπηρεσίες και συνήθως οδηγεί σε αρνητικές επιπτώσεις τον τόπο υποδοχής. (β) ο τουρισμός των ειδικών μορφών τουρισμού, ο οποίος κατά κύριο λόγο σχετίζεται με την αειφορική ανάπτυξη.

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τους δύο αυτούς τύπους ανάπτυξης σε σχέση και με τα πρότυπα που διαμορφώνονται στον τουρισμό των νησιών

Μαζικός οργανωμένος τουρισμός

Ο μαζικός οργανωμένος τουρισμός παραμένει ένα από τα σημαντικότερα πρότυπα ανάπτυξης του παγκόσμιου τουρισμού με εμφανείς όμως τάσεις διαφοροποίησης του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας του.

Η εντυπωσιακή του ανάπτυξη την περίοδο 1955-1975 στηρίχθηκε καταρχάς στη δημιουργία και ταχύτατη επέκταση μεγάλων τουριστικών επιχειρήσεων (tour-operators) με διεθνή εμβέλεια και προέλευση, κατά κύριο λόγο την Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Οι εταιρείες αυτές δημιούργησαν το πρότυπο του οργανωμένου ταξιδιού πακέτο (package-tour) που ο τουρίστας αγόραζε σε ανταγωνιστική τιμή και συνήθως περιλαμβάνει: το ταξίδι, την διαμονή, την ξενάγηση και μέρος της διατροφής.

Αποτέλεσμα ήταν η μαζικοποίηση αυτού του νέου προϊόντος και η σταθερή ανάπτυξη του παγκόσμιου τουρισμού γεγονός που εκτιμήθηκε ότι οφειλότανε σε αυτό τον συγκεκριμένο τύπο ανάπτυξης.

Έτσι, παράλληλα με τις εταιρείες και η διεθνής τουριστική πολιτική (κρατών και οργανισμών) προώθησε οργανικά και θεσμικά την ανάπτυξη αυτού του προτύπου θεωρώντας το μια πετυχημένη λύση για την ανάπτυξη των φτωχότερων χωρών του κόσμου, που διέθεταν τουριστικούς πόρους.

Με αυτόν τον τρόπο και στηριζόμενος στην ταχύτατη οικονομική ανάπτυξη των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών ο μαζικός οργανωμένος τουρισμός αναπτύσσεται και διαμορφώνει νέα τουριστικά προϊόντα σε τέσσερις, κυρίως, χώρους της τουριστικής ζήτησης:

(α) οργανωμένος τουρισμός καλοκαιριού

(β) οργανωμένος τουρισμός διακοπών χειμερινής περιόδου (με έμφαση στον αθλητικό, χιονοδρομικό τουρισμό)

(γ) οργανωμένος τουρισμός πολιτιστικών και εκπαιδευτικών κινήτρων

(δ) οργανωμένος τουρισμός επαγγελματικών ταξιδιών.

Τα δύο πρώτα από αυτά τα προϊόντα που αναπτύχθηκαν στα πλαίσια αυτού του προτύπου τουριστικής κατανάλωσης σε παραθαλάσσιες και ορεινές περιοχές ήταν και η αιτία της κριτικής των τελευταίων ετών απέναντι στα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά του οργανωμένου μαζικού τουρισμού.

Η κριτική αυτή εστιάσθηκε σε μια σειρά από ζητήματα που θεωρήθηκαν καθοριστικά για την επιρροή αυτού του τύπου τουριστικής ανάπτυξης στην τοπική και κοινωνικοοικονομική και περιβαλλοντική δομή των περιοχών υποδοχής, κυρίως χειμερινού και καλοκαιρινού τουρισμού διακοπών.

Τα κυριότερα από αυτά τα ζητήματα είναι τα εξής:

Εξωγενής χαρακτήρας της ενεργοποιούμενης σε τοπικό επίπεδο (περιοχή ή χώρα) ανάπτυξης.

Ο οργανωμένος μαζικός τουρισμός στηρίζει την ανάπτυξη και επέκταση του κατά κύριο λόγο, σε ζήτηση διαμορφούμενη, εκτός της περιοχής, και άμεσα εξαρτημένη από την πολιτική πωλήσεων των tour-οπηρεϊτόρς, γεγονός που οδηγεί σε συνολικότερες εξαρτήσεις την υποδομή των επιχειρήσεων που άμεσα ή έμμεσα σχετίζονται με τον μαζικό τουρισμό, ενώ η τοπική κοινωνία λειτουργεί απλώς

σαν βάση επιχειρηματικής δράσης και δεν αναπτύσσεται συγκροτημένο και ισόρροπα από την παρουσία αυτού του μαζικού προτύπου κατανάλωσης.

Η συστηματική εξάντληση των τοπικών τουριστικών πόρων.

Η εξάντληση των τουριστικών πόρων αναφέρεται σε περιπτώσεις όπως π.χ. το φυσικό και δομημένο περιβάλλον από την εκτεταμένη χρήση του ή από την δημιουργία μεγάλων όγκων υποδομών για την εξυπηρέτηση των τουριστών.

Η συστηματική “χρήση” των πόρων (φυσικών και πολιτιστικών) που συνιστούν αυτό το περιβάλλον από τους πολυάριθμους τουρίστες οδηγεί τελικά σε ανατροπή των εύθραυστων ισορροπιών που το χαρακτηρίζουν με αποτέλεσμα μεσοπρόθεσμα αυτή η εξέλιξη αποδεικνύεται αρνητική και για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής αφού συχνά η παροχή υπηρεσιών υποβαθμίζεται και οι τουρίστες στρέφουν αλλού την προτίμησή τους.

Κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές συνθήκες ανάπτυξης

Οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές συνθήκες της ανάπτυξης του μαζικού οργανωμένου τουρισμού είναι πολλές και σύνθετες με αποτέλεσμα την ταχύτερη αλλαγή των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών της τοπικής κοινωνίας.

Αυτή η κοινωνική αλλαγή δεν είναι όμως αποτέλεσμα μιας συνολικότερης στροφής της τοπικής κοινωνίας σε νέα, περισσότερα αστικοποιημένα, πρότυπα αλλά, αντίθετα, προκύπτει σαν προσαρμογή της κοινωνικής δομής στις απαιτήσεις της συγκεκριμένης τουριστικής ανάπτυξης.

Οι ντόπιοι-κάτοικοι συνήθως αγροτικών περιοχών-αλλάζουν, σε μικρό χρονικό διάστημα, επάγγελμα, κοινωνικά πρότυπα και τρόπο ζωής με αποτέλεσμα να δημιουργούνται εντάσεις τόσο στο εσωτερικό της τοπικής κοινωνίας, όσο και στις σχέσεις με τους τουρίστες.

Το αποτέλεσμα είναι να υπάρχουν συνεχείς πιέσεις για αλλαγή της παραγωγικής δομής και των χρήσεων γης της τουριστικής περιοχής. Η ύπαρξη όλο και μεγαλύτερων και ισχυρότερων ομάδων στην περιοχή, οι οποίες πιέζουν για ταχύτερη τουριστική ανάπτυξη είναι ένας καθοριστικός παράγοντας του πλαισίου της ανάπτυξης.

Οι περισσότερες περιοχές χειμερινού - χιονοδρομικού τουρισμού και καλοκαιρινού παραθαλάσσιου τουρισμού καταλήγουν με αυτό τον τρόπο να έχουν υπερσυγκέντρωση οικονομικών δραστηριοτήτων -μέρος των οποίων είναι παράνομες- και οδηγούν σταδιακά στην υποβάθμιση της ποιότητας της ζωής των ντόπιων.

Και οι τουρίστες όμως που αποτελούν το αρχικό αίτιο για αυτή την πορεία συνήθως εγκαταλείπουν αυτές τις περιοχές με αποτέλεσμα να υποβαθμίζονται και να ελκύουν μόνο χαμηλής ποιότητας και τιμής μαζικό οργανωμένο τουρισμό.

Ο οργανωμένος μαζικός τουρισμός προβάλλει, όπως φανερώνει και η ανάλυση των κυρίαρχων χαρακτηριστικών, ως ο τύπος της τουριστικής ανάπτυξης οδηγεί σε αύξηση των εισοδημάτων αλλά όχι και στην συγκροτημένη τοπική ανάπτυξη.

Παράλληλα δεν δημιουργεί τα αναγκαία πλαίσια συμμετοχής των ντόπιων στις διαδικασίες της ανάπτυξης ούτε ανατροφοδοτεί τις παραγωγικές δομές με θεσμούς και κίνητρα ανάπτυξης.

Ειδικές, νέες και εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Η ανάπτυξη των ειδικών, νέων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού υπήρξε αποτέλεσμα των παράλληλων και όχι συνδυασμένων δράσεων διαφορετικών παραγόντων που επηρεάζουν την παγκόσμια τουριστική ανάπτυξη.

Αυτές οι παράλληλες δράσεις κατέληξαν σταδιακά στην μορφοποίηση μιας νέας δυναμικής αγοράς - αυτής των ειδικών μορφών τουρισμού- τα προϊόντα της οποίας έχουν μεγάλη ζήτηση ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια.

Η ανάπτυξη αυτών των μορφών έπαιξε ένα πολύ σημαντικό ρόλο στην προβολή των χαρακτηριστικών της αειφορικής ανάπτυξης στις τουριστικές περιοχές.

Οι παράγοντες που επηρέασαν αυτήν την εξέλιξη ήταν οι ακόλουθοι:

- Η αλλαγή των κινήτρων των τουριστών που επιδιώκουν έναν τύπο τουριστικού ταξιδιού ο οποίος να επιτρέπει περισσότερη αυτονομία για τον τουρίστα και ενεργητικότερη συμμετοχή σε διάφορες δραστηριότητες στον τόπο υποδοχής.
- Η στροφή των κινήτρων των τουριστών από αυτά που χαρακτήριζαν τον οργανωμένο τουρισμό (διασκέδαση - ξεκούραση - οργανωμένες υπηρεσίες) σε νέα που αναδεικνύουν το περιβάλλον, τον πολιτισμό και τη ζωή στην ύπαιθρο σαν ένα δυναμικό τρίπτυχο στην παγκόσμια τουριστική ζήτηση.
- Στις αλλαγές στην οργανωτική διάρθρωση των ταξιδιών, όλο και περισσότεροι τουρίστες αναζητούν την περιήγηση στον τόπο υποδοχής και χρησιμοποιούν μέρος μόνον των υπηρεσιών του οργανωμένου τουρισμού.
- Η ανάπτυξη σε πολλές χώρες κινήτρων προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και η επανάκαμψη της φυσιολατρίας σαν ισχυρού κίνητρου τουρισμού οικογενειακού και εκπαιδευτικού χαρακτήρα.
- Η αλλαγή της διεθνούς τουριστικής πολιτικής από το τέλος της δεκαετίας του '70 και τις αρχές της δεκαετίας του '80 στα θέματα της τουριστικής ανάπτυξης: ευνοούνται και ενισχύονται πλέον ηπιότερες μορφές ανάπτυξης οι οποίες στηρίζονται στην ισορροπημένη χρήση των τοπικών τουριστικών πόρων.
- Η κριτική που ασκήθηκε συστηματικά στις δυσμενείς κοινωνικοοικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού από επιστήμονες προερχόμενους από όλες τις επιστήμες που σχετίζονται με την τουριστική ανάπτυξη στον παγκόσμιο χώρο.
- Η σταδιακή στροφή στην πολιτική των τουρ- οπερέϊτορ οι οποίοι αντιλαμβάνονται ότι η ανάπτυξη των νέων και ειδικών μορφών τουρισμού είναι αρχικά ένα αίτημα της πλειοψηφίας των τουριστών. Παράλληλα διαβλέπουν σε αυτήν την νέα αγορά τη δυνατότητα επέκτασης τους σε νέα προϊόντα με δυναμική ζήτηση.
- Η ανάπτυξη στις τουριστικές περιοχές ομάδων πίεσης των κατοίκων οι οποίοι επιδιώκουν τον έλεγχο της απρογραμματίστης και ανεξέλεγκτης τουριστικής ανάπτυξης με τη θέσπιση ενός ειδικού θεσμικού πλαισίου το οποίο να επιτρέπει τη συμμετοχή τους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων που τους αφορούν.

- Η εφαρμογή σχεδιασμένων προγραμμάτων τοπικής τουριστικής ανάπτυξης στηριγμένων στις νέες ειδικές μορφές τουρισμού σε πολλές χώρες της Ευρώπης την τελευταία δεκαετία.
- Η θεσμική υποστήριξη της ανάπτυξης τους ιδιαίτερα στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης την τελευταία δεκαετία.

Το κυριότερο αποτέλεσμα της δράσης αυτών των παραγόντων είναι η εμπέδωση διεθνώς, των ειδικών νέων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως ενός νέου προτύπου τουρισμού αλλά παράλληλα και ως ενός νέου προτύπου τουριστικής ανάπτυξης με κυρίαρχα τα στοιχεία και χαρακτηριστικά της αειφορικότητας.

Χαρακτηριστικά ειδικών - νέων εναλλακτικών μορφών τουρισμού

Θα εξετάσουμε ακολούθως ποια είναι ακριβώς τα χαρακτηριστικά των ειδικών νέων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού τα οποία σχετίζονται με την αειφορική ανάπτυξη του τουρισμού.

(α) Το πρότυπο του τουριστικού ταξιδιού. Το σύνολο σχεδόν των ειδικών, νέων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού πρόβαλαν έναν τύπο τουρισμού ο οποίος σέβεται την τοπική κοινωνική δομή και το περιβάλλον.

Επιπλέον έγινε στοιχείο αναπόσπαστο πολλών τέτοιων ταξιδιών η γνωριμία με τον πολιτισμό και τη φύση (χλωρίδα - πανίδα) του τόπου υποδοχής.

Παράλληλα η διαμονή στην ύπαιθρο σε παραδοσιακούς αγροτικούς οικισμούς αποτέλεσε ένα από τα κυρίαρχα πρότυπα της ανάπτυξης αυτών των μορφών, σε αντίθεση με τη διαμονή σε σύγχρονα ξενοδοχεία των τουριστικών περιοχών.

Ο τουρίστας στα πλαίσια αυτών των ταξιδιών δεν είναι απλώς ο παθητικός περιηγητής αλλά γίνεται αντίθετα ενεργητικός συμμετέχων στην προσπάθεια διατήρησης και προστασίας της τοπικής κοινωνικής και περιβαλλοντικής δομής.

Δημιουργείται με αυτόν τον τρόπο μια αμφίδρομη σχέση ανάμεσα στο πρότυπο του τουριστικού ταξιδιού και στο αντίστοιχο πρότυπο της ακολουθούμενης τουριστικής ανάπτυξης γεγονός που ενισχύει την αειφορική διάσταση της τελευταίας.

(β) Το πρότυπο της τουριστικής ανάπτυξης. Η τουριστική ανάπτυξη που στηρίχθηκε κυρίως σε πλέγματα δραστηριοτήτων ειδικών, νέων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού συνέβαλε ιδιαίτερα στην επιβολή ενός προτύπου ισόρροπης και ενταγμένης στην τοπική κοινωνικοοικονομική δομή ανάπτυξης.

Η εξέλιξη αυτή ήρθε σταδιακά και η τελική επιτυχία της σχετίστηκε με την επενέργεια και άλλων παραγόντων όπως το επίπεδο ανάπτυξης της χώρας και η ύπαρξη θεσμικού πλαισίου αναμφισβήτητα όμως λειτούργησε θετικά στην αλλαγή της αντίληψης κυρίως των ντόπιων για τον ακολουθούμενο τύπο τουριστικής ανάπτυξης.

Παράλληλα έδωσε τη δυνατότητα σε πολλούς άλλους κλάδους της τοπικής οικονομίας να αναπτυχθούν π.χ. παραγωγή χειροτεχνικών, βιοτεχνικών προϊόντων, παραγωγή αγροτικών προϊόντων, οικοδομικές εργασίες κλπ.

Ο σεβασμός στην κλίμακα της τοπικής ανάπτυξης και η παράλληλη ενίσχυση των τοπικών παραγωγικών δυνάμεων συνέδεσε αυτή την ανάπτυξη με την αειφορική τουριστική ανάπτυξη.

Παράλληλα πρόβαλε και ένα πρότυπο ποιοτικής τουριστικής ανάπτυξης με ελεγχόμενη μαζικότητα σε αντίθεση με τον μαζικό τουρισμό ο οποίος συνήθως διακρίνεται από εποχικότητα και μαζικότητα που επηρεάζουν την τοπική ανάπτυξη.

γ) Οι οργανωτικές, θεσμικές και αναπτυξιακές παρεμβάσεις. Βάσιμα μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ο χώρος των ειδικών, νέων και εναλλακτικών μορφών έχει γίνει το πεδίο μεγάλου αριθμού διαφορετικών παρεμβάσεων από τοπικούς, εθνικούς και υπερεθνικούς φορείς (π.χ. Ε.Ε.) με έναν κοινό στόχο: τη συσχέτιση της ανάπτυξής τους με την τοπική ανάπτυξη.

Αυτό γίνεται με πολλά μέτρα και πολιτικές θεσμικού και οργανωτικού κυρίως χαρακτήρα που ενισχύουν την επέκταση της ανάπτυξής τους με αυτά τα μέτρα και η ενταγμένη μορφή της ανάπτυξής τους σε σχέση με την τοπική κοινωνία ενισχύουν τη δυνατότητα ανατροφοδότησης της ανάπτυξης αυτής.

Πρόκειται για έναν από τους καθοριστικούς παράγοντες της αειφορικής ανάπτυξης η ύπαρξη του οποίου αποτελεί και δυναμικό στοιχείο της. Πολλές από τις παρεμβάσεις αυτές ξεκίνησαν πρόσφατα και άλλες δεν έχουν ολοκληρωθεί ακόμη αποτελούν όμως μέτρα πολιτικής εθνικής ή τοπικής σημασίας τα οποία κατά κύριο λόγο εκδηλώνονται στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

δ) Η ανάδειξη των περιηγητικών ταξιδιών μικρής διάρκειας που γίνονται σε όλη τη διάρκεια του χρόνου

Τα ταξίδια των ειδικών, νέων και εναλλακτικών μορφών έχουν συχνά εκπαιδευτικό και περιηγητικό χαρακτήρα είναι μικρής διάρκειας και γίνονται εκτός τουριστικής περιόδου γεγονός που επιτρέπουν σε πολλές περιοχές που δεν διαθέτουν τους κλασσικούς τουριστικούς πόρους του μαζικού τουρισμού (υποδομή υπηρεσιών κλπ) να επιδιώξουν την προγραμματισμένη ανάπτυξη τουρισμού τέτοιων μορφών.

Το αποτέλεσμα είναι να ενισχύονται οι περιοχές που διαθέτουν πόρους πολιτιστικού, εκπαιδευτικού και περιβαλλοντικού χαρακτήρα και υποδομές μικρής κλίμακας.

Δημιουργείται έτσι ένα πρότυπο ταξιδιών μικρής διάρκειας όλο τον χρόνο και αποφεύγονται οι εντάσεις που δημιουργεί στην τοπική κοινωνικοοικονομική υποδομή ο μαζικός τουρισμός ο οποίος είναι συνήθως χωρικά και χρονικά προσδιορισμένος.

Προϋποθέσεις για την τουριστική ανάπτυξη

Η ανάπτυξη των ειδικών νέων και εναλλακτικών μορφών τουρισμού συμβάλει στην τουριστική αειφορική ανάπτυξη, για να γίνει όμως αυτό, θα πρέπει να προϋπάρξει συμφωνία τουλάχιστον στα παρακάτω:

1. Συμφωνία και κοινή αντίληψη στον τον όρο “τουριστική ανάπτυξη”.

Είναι καθοριστικό βήμα σε οποιαδήποτε συζήτηση γιατί με αυτόν καθορίζεται ολόκληρο το πλέγμα των μελλοντικών δραστηριοτήτων για μια ενδεχόμενη τουριστική ανάπτυξη στα νησιά. Ειδικότερα πρέπει να υπάρξει συμφωνία, για τις δυνατότητες και τις μορφές της τουριστικής ανάπτυξης, την οριοθέτηση, αν αυτό είναι δυνατό, των αναγκαίων ζωνών τουριστικών δραστηριοτήτων, καθώς επίσης και του ρόλου, που η τουριστική ανάπτυξη αναμένεται να παίξει στην περιοχή (συμπληρωματικό, κύριο κλπ)

2. Συμφωνία για την ανάγκη ειδικής προσοχής για την ανάπτυξη και την διαχείριση του τουρισμού, ειδικότερα, που πρακτικά αυτό σημαίνει αποδοχή των παρακάτω:

- Δεν είναι διαθέσιμες και πρόσφορες όλες οι νησιωτικές περιοχές για τουριστική ανάπτυξη
- Δεν είναι όλες οι νησιωτικές κοινότητες διαθέσιμες, δεν μπορούν ή δεν θέλουν, να αναπτυχθούν τουριστικά
- Δεν είναι όλες οι μορφές τουριστικής δραστηριότητας αποδεχτές σε κάθε περιοχή
- Υπάρχουν όρια στην ανάπτυξη κάθε περιοχής
- Πρέπει να αναπτυχθούν ειδικές τεχνικές διαχείρισης των επισκεπτών, προκειμένου να αποφευχθούν, ή και να επιδιορθωθούν ζημιές που έχουν προκληθεί από αυτούς

3. Συμφωνία για τους στόχους της τουριστικής ανάπτυξης, ανάμεσα στους οποίους μπορεί να είναι:

- Η διατήρηση, η δημιουργία και η διαφοροποίηση των θέσεων εργασίας
- Η διατήρηση παραδοσιακών οικισμών και κτηρίων
- Η υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας
- Η υποστήριξη των τοπικών συγκοινωνιακών δικτύων
- Η υποστήριξη της γεωργίας
- Η ανάπτυξη καλύτερων συνθηκών ζωής για τον εντόπιο πληθυσμό
- Η καλύτερευση της ποιότητας ζωής για επισκέπτες από αστικές περιοχές

4. Ειδική συμφωνία ανάμεσα στους τοπικούς παράγοντες, για την τουριστική ανάπτυξη.

Αυτή η συμφωνία, μπορεί να είναι ανάμεσα σε επιχειρηματίες, ανάμεσα σε επιχειρηματίες και την κοινότητα, αλλά ακόμα ανάμεσα στους επιχειρηματίες, την τοπική κοινότητα και την τοπική αυτοδιοίκησης

Διαδικασίες σχεδιασμού προγράμματος ανάπτυξης τουριστικών δραστηριοτήτων στα νησιά

Η επιτυχής ανάπτυξη και διαχείριση θα απαιτήσει την συμμετοχή τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα ενώ συνολικά τα προβλήματα που στην πράξη πρέπει να λυθούν είναι τα παρακάτω:

	Περιεχόμενο	Αρμοδιότητα
Κατανόηση της αγοράς και του τουριστικού προϊόντος.	Μέγεθος, η δομή, τα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες της αγοράς Μείγμα μάρκετινγκ και συγκεκριμένα, το προϊόν, οι πολιτικές τιμολόγησης, προβολής και προώθησης, καθώς και τα σημεία πώλησης, που θα ικανοποιούν τις ανάγκες της αγοράς	Αρμοδιότητα του δημόσιου τομέα και των φορέων εκπροσώπησης, με στόχο την διασφάλιση ότι η πληροφορία θα είναι ανοικτή για όλους του επιχειρηματίες. Ο ρόλος όμως του δημόσιου τομέα σταδιακά θα πρέπει να αλλάξει σε συντονιστικό
Ανάπτυξη μιας συγκεκριμένης νομοθεσίας και πολιτικών προστασίας του περιβάλλοντος		Δημόσιος τομέας και φορείς εκπροσώπησης
Ανάπτυξη μιας συγκεκριμένης περιφερειακής και τοπικής στρατηγικής ανάπτυξης του τουρισμού	Θα στηρίζεται στα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της περιοχής, καθώς επίσης και τις ευκαιρίες και κινδύνους του περιβάλλοντος και που θα καθοδηγεί τόσο τις δημόσιες αλλά και τις ιδιωτικές επενδύσεις.	Αρμοδιότητα του δημόσιου τομέα και των φορέων εκπροσώπησης αλλά σε στενή συνεργασία με τον ιδιωτικό

	Περιεχόμενο	Αρμοδιότητα
Ανάπτυξη ενός συστήματος παροχής συμβουλών και εκπαίδευσης		Τυπικά είναι αρμοδιότητα του δημόσιου τομέα, αλλά η παροχή αυτών των υπηρεσιών θα μπορούσε να γίνει από τον ιδιωτικό τομέα.
Ανάπτυξη ενός συνεχούς συστήματος αξιολόγησης.	Έλεγχος της πορείας υλοποίησης του προγράμματος, άμεση απόκριση σε θέματα που άπτονται του περιβάλλοντος και των συμφερόντων της κοινότητας	Συνεργασία ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, με μια γραμματεία η οποία θα παρέχεται από τον δημόσιο τομέα και τους φορείς εκπροσώπησης
Ανάπτυξη, βελτίωση και έλεγχος των εγκαταστάσεων και υποδομών		Οι εγκαταστάσεις / υποδομές είναι βασικά αρμοδιότητα του ιδιωτικού τομέα, ο έλεγχος όμως της ποιότητας είναι αρμοδιότητα του δημόσιου τομέα και των φορέων εκπροσώπησης
Ανάπτυξη και βελτίωση των θέλητρων της περιοχής.	Σε πολλές περιπτώσεις, θα χρειαστεί η ενίσχυση κάποιων θέλητρων της περιοχής	Αρμοδιότητα κυρίως του ιδιωτικού τομέα, ο ρόλος του δημόσιου τομέα, είναι η -με διάφορες μορφές- ενίσχυση του ιδιωτικού τομέα
Ανάπτυξη και βελτίωση των μεταφορών		Κυρίως του δημόσιου τομέα
Ανάπτυξη μηχανισμών πληροφόρησης των επισκεπτών		Συνεργασία δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και φορέων εκπροσώπησης
Διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου, χαράξεις μονοπατιών και άλλων εγκαταστάσεων		Αρμοδιότητα του δημόσιου τομέα
Συντονισμός - διαχείριση του προγράμματος ανάπτυξης		Αρμοδιότητα του δημόσιου τομέα

Βιβλιογραφία

1. "TOURISM STRATEGIES AND RURAL DEVELOPMENT"
ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT
OCDE/GD(94)49, Paris 1994
2. "ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ",
ΣΤΕΛΙΟΣ ΒΑΡΒΑΡΕΣΣΟΣ,
ΕΚΔ. ΠΡΟΠΟΜΠΟΣ 1998
3. "ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΝΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ"
ERGOPLAN A.E
ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΟ ΥΠ.ΕΘ.Ο, ΑΘΗΝΑ 1995